

UOT: 82-09

Aytən Quliyeva,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
AMEA-nın Məhəmməd Füzuli ad. Əlyazmalar İnstitutu
Bakı ş. İstiqlaliyyət küç.26.
e-mail: a.quliyeva@gmail.com

CƏFƏR BÜNYADZADƏ YARADICILIĞINA BİR NƏZƏR

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda Cəfər Bünyadzadəyə aid əski əlifbada çap olunmuş bir neçə adda kitabça mühafizə edilir. Bu kitabçalarda C.Bünyadzadənin müəllifi olduğu əsərlər ilə yanaşı, digər görkəmli şairlərin şeirlərindən seçmələr də verilmişdir. Məqalədə həmin kitabçalarda yer almış əsərlər tədqiq edilir.

Açar sözlər: *Cəfər Bünyadzadə, Azərbaycan ədəbiyyat tarixi, mətbuat, satira*

Giriş. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatı tarixində özünəməxsus yer tutmağı bacaran qələm sahiblərindən biri Cəfər Bünyadzadədir. O, yaradıcılıq fəaliyyəti dövründə “Səda”, “Sədayi-həqq”, “Sədayi-vətən”, “Zənbur”, “Məktəb” və s. mətbuat orqanlarında çalışmışdır. C.Bünyadzadənin müxtəlif qəzet və jurnal səhifələrində “Vəcdan”, “Dursunəli”, “Əldai”, “Sərsəm Mirzə”, “Kəşf edən”, “Molla aşıq”, “Müəllim Cəfər Bünyadzadə” və digər imzaları ilə yazıları dərc olunmuşdur. 1914-cü ildən həftəlik “Tuti” satirik məcmuəsi Cəfər Bünyadzadənin redaktorluğu ilə “Molla Nəsrəddin” jurnalı əsnəsində nəşr olunmağa başlamışdır. Bu dövrdə satirik üslub bir çox yazarların qələmi ilə rəvənəqlənmişdir. “Mələmdür ki, o illərdə mənzum satira donmuş şüurları oyatmaq üçün daha kəsərli silah idi. Buna görə “Molla Nəsrəddin” jurnalı öz səhifələrində satirik şeirə geniş yer verir, satirik şairlərin yaradıcılığının inkişafına xüsusi qayğı göstərirdi”[1, 5]. “Tuti” məcmuəsi “Molla Nəsrəddin” yolunun davamçısı olsa da, onu təkrar etmək məramında olmamışdır.

Cəfər Bünyadzadənin irsinin tədqiqi onun müasiri olduğu dövr haqqında oxucuda müəyyən təsəvvür yaradır. AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda Cəfər Bünyadzadəyə aid “Dağarcıq”, “Kəşküli-nəğmə”, “Kəşkül və yaxud nəğmələr məcmuəsi”, “İgid oğul və yaxud vətən məhəbbəti” adlı əski əlifbada çap olunmuş kitabçalar mühafizə edilir. Belə ki, C.Bünyadzadə bu kitabçaların müəllifi və yaxud nəşiri, tərtibçisidir.

Əsas mətn. C.Bünyadzadənin tərtibi ilə çap olunmuş “Dağarcıq” kitabçasında satirik məzmunlu şeirlər toplanmışdır. İnstitutda kitabçanın 1916-cı ildə çap olunan birinci təbi ilə yanaşı, 1917-ci ilə aid ikinci təbi də mövcuddur. Kitabçanın birinci təbinin ilk səhifəsində “Kəşkül”də dərc olunmuş yumoristik şeirlərdən seçmələrin toplandığı qeyd edilir. Kitabçanın ikinci nəşrinin titullu səhifəsində isə yazılıb: “Milli nəğmələr məcmuəsi “Kəşkül”ün müqabilində, “Tuti” məcmuəsində getmiş məzhəkəli nəğmələrlə xalq ədəbiyyatından bir çox şikəstələri həvi bir kitabçadır. “Kəşkül”də bir para səbəblərə görə dərci mümkün olmayan şikəstələr dəxi bunda çap olunmuşdur”[2, 1]. Göründüyü kimi, ikinci nəşr bir qədər təkmilləşdirilmiş və ona əlavələr edilmişdir.

“Dağarcıq”da yer alan şeirlərin bəziləri gizli imza, bir qrupu isə müəlliflərinin adı qeyd edilməklə dərc olunmuşdur. Ayrı-ayrı şairlərin qələmə aldığı “Müsəlman nəğməsi”,

“Millət nəğməsi”, “İntelligent nəğməsi”, “Kababçı nəğməsi”, “Bazar əhlinin nəğməsi” və s. satirik şeirlərdə maarif və mədəniyyətə qarşı olan cahillər tənqid edilir. Cəmiyyətin ictimai-siyasi həyatında olan qüsurlar göstərilir. “Zurançı” imzası ilə qələmə alınmış şeirin elə ilk sətirlərindən dövrün “müsəlman”larının tipik xüsusiyyətləri ümumiləşdirilir:

Cələl xaliq, cələl xaliq!
Gör necə dövran yaradıb?
Bir belə dövran içində
Çoxlu müsəlman yaradıb,
Çoxlu müsəlman yaradıb!
Biri çərçi, biri hamal,
Biri çayçı, biri baqqal,
Biri dərzi, biri dəllal
Üç yüz milyon can yaradıb
Çoxlu müsəlman yaradıb![2, 5]

Müəllif “Pul nəğməsi” şeirində isə zəhmətkeş xalqın kədər və qüssəsinin təsvirini verərək onların haqqını mənimsəyən, acınacaqlı hala salan, din-imanını pula satan mürtəce qüvvələri satiranın gücü ilə tənqid edir:

Sarı rəngi alıb canım,
Puldur mənim dil, imanım!
Bənə lazım deyil xanım,
Puldan bənə bir maç-maç![2, 11]

“Dağarcıq” kitabında Mirzə Balaqardaş Muradzadə, Mir Həsən Münsif kimi günümüzdə geniş ictimaiyyət tərəfindən az tanınan şairlərin şeirlərinə geniş yer verilmişdir. Bu maraqlı şeirlərin məzmunu dövrün satirik poeziya ənənələri üzərində qurulmuşdur. Şeirlərdə satira hədəfləri rəngarəngdir. Adıçəkilən kitabçada əsas yer Mirzə Balaqardaş Muradzadənin satirik şeirlərinə ayrılmışdır ki, onlardan “Qəzet nəğməsi”, “Mollaxana nəğməsi”, “Arvad nəğməsi”, “Kişi nəğməsi” və s. diqqəti cəlb edir. “Balaqardaş Səttar oğlu Muradzadə XIX əsrin axırı, XX əsrin əvvəllərində yaşamış, “Azər Əyyar”, “Təəssübkeş”, “Vermə əlindən”, “Rəncur”, “Mürşid” imzaları ilə “Babayı-əmir”, “Molla Nəsrəddin”, “Zənbur”, “Şeypur” jurnallarında satirik şeirlər çap etdirmişdir”[3, 236]. O, “Qəzet nəğməsi” satirasında ictimai-siyasi oyanışı stimullaşdıran, maarif, mədəniyyət cərcisi olan mətbuata cahillərin münasibətini açıqlayır:

Bu gəzutdür, bu mazutdur nədir, kişi, bu? Bəsdür ay balam, bu bəsdür!
Bən baxıram, bən baxıram hər tərəfə gur səsdür, ay balam, gur səsdür!
Bəsdür, bəsdür! Bəsdür bu gəzutdür, mənəm bu mazutdur![2, 19]

Mirzə Balaqardaş Muradzadə şeirdə Mirzə Ələkbər Sabir üslubunu izləyərək tipi öz dili ilə tənqid edir:

Oxumaram, oxumaram gəzüt, jurnal almaram, ay balam, almaram,
Demə bənə, demə bənə gəl, gəl almaram, ay balam, almaram.
Bəsdür, bəsdür! Bəsdür bu gəzutdür, mənəm bu mazutdur![2, 19]

M.B.Muradzadənin bir sıra satirik şeirləri ənənəvi olaraq mövhümatın, saxtakar ruhanilərin, fanatizmin ifşasına həsr olunmuşdur. Şairin “Mollaxana nəğməsi” şeiri bu qəbildəndir. Müəllif dövrün maarif ocağı sayılan bəzi mollaxanalarda verilən yarıtma təhsili, mollaların riyakarlığını, acgözlülüyünü belə ifşa edir:

De görüm, bu molla hara mollasıdır?
Bəlkə bu molla qara mollasıdır?
Uşaqlar əyləşib yerə,
Cındır həsir dolu birə
Belə molla yerə girə,
De görüm, bu molla hara mollasıdır?
Bəlkə bu molla qara mollasıdır?[2, 24]

M.B.Muradzadə sözügüdən kitabçada yer alan şeirlərinin birində öz vəzifələrini layiqincə yerinə yetirməyən peşə sahiblərinin qüsurlarını ayrı-ayrılıqda tənqid edir:

Dülgər! Etsin səni mişar dünim,
Nə gərək bizlərə sən kibi ləim.
...Görüm, aşpaz, ocaq içrə yanasan,
Həqqi məhşər günü (savsem) danasan.
Ay göyərtini satan, odlanasan,
Olmusan sən də qarındaş olara.
Zərgər, etdin qızılın yarısını mis,
Günün olsun gün-gündən dəxi pis[2, 32].

Yaşadığı dövrün sosial-siyasi, mədəni geriliyini islah etmək məqsədilə satiraya müraciət edən şairlərdən biri Mir Həsən Münsifdir. “Özünün yazdığına görə, əvvəllər toylarda meyxana deməklə məşğul olmuş, sonra qonşuluqda yaşayan Mirzə Balaqardaşın təklifi ilə klassik şeiri, o cümlədən Füzulini, Sədini, Hafizi öyrənmiş və 1910-cu ildə ilk qəzəlini yazmışdır”[4, 3].

Mir Həsən Münsifin satirik əsərlərinin mövzu xüsusiyyətləri Mirzə Ələkbər Sabir şeirlərinin davamı kimi səslənir. “Xalq şairinin dini mövhumat, cəhalət, səbir, təhəmmül, zülm və istibdad əleyhinə yazdığı və habelə, beynəlxalq hadisələrə həsr etdiyi kəskin satiraları müasirlərinin fikri-bədii inkişafında mühüm rol oynamış, onlarca əsərin yaranması üçün mövzu və material vermişdir. Sabir satiraları şairin müasirləri üçün parlaq sənət nümunəsi, əsl ilham mənbəyi olmuşdur”[5, 41].

“Dağarcıq”da Mir Həsən Münsifə aid “Kababçı nəğməsi”, “Həmşəri növhəsi”, “Bulvar nəğməsi”, “İntelligent nəğməsi” və s. şeirlər verilmişdir. O, satirik üslublu şeirlərində mövhumat, cəhalət və müftəxorluğu tənqid edir, məsul şəxslərin millətin dərdinə biganə yanaşmalarından şikayətlənir:

... Elə bənə qalmayıb, çəkmək millət qəmi!
Millətinin fikrini, bala, qoy çəkə Münsif əmi![2, 24]

Müəllifin “Milyonerlər nəğməsi” satirasında millət dərdi ürək yangısı ilə qınaq xarakterli sətirlərdə ifadə edilir. Şeir xalqın mədəni, iqtisadi həyatının acınacaqlı vəziyyətinin real əksini və bu gerçəkliliyə biganə münasibəti dolğun şəkildə ifadə edir:

*Təzə-təzə olmuşam Mariya ilə aşna,
Oynasa, verrəm şabaş, bala, yüzlik onun başına!
... Elə bənə qalmayıb, çəkmək millət qəmi!
Millətinin fikrini, bala, qoy çəkə Münsif əmi! [2, 25]*

Cəfər Bünyadzadənin müxtəlif müəlliflərin əsərlərinin toplusundan ibarət olan digər kitabı “Kəşkül və yaxud nəğmələr məcmuəsi” adlanır. Adıçəkilən kitabla “Kəşkülnəğəm” arasında cüzi fərqlər vardır. “Kəşkül və yaxud nəğmələr məcmuəsi”ndə toplanmış şeirlərin əsas qayəsini məktəblilərə maarif və mədəniyyəti aşılamaq, vətənpərvərlik hissini təbliğ etmək təşkil edir. Kitabın titullarında yazılmışdır: “Milli” sözlərin intişarı qəsdilə təbinə cəsarət etdiyim həmin kitabçanın bir neçə təbi tez zamanda satılmaqla bərabər müəllim arqadaşlarımla hüsnü-təvəccöhlərin qazandığı üçün ikinci dəfə olaraq bir çox möhtərəm ədib və şairlərimizin yeni inşad etmiş olduqları nəğmələri də (icazə hasil etdikdən sonra) əlavə edərək təbinə mübadirət etdim”[6, 2]. Kitaba Namiq Kamal, Tofiq Fikrət, Hüseyn Cavid, Əhməd Kamal, Səməd Mənsur, Həsən bəy Zərdabi, Mirzə Balaqardaş Muradzadə, Rəşid bəy Əfəndizadə və digər bir neçə müəllifin şeirləri toplanmışdır. Bu şeirlər əxlaqi-didaktik mövzudadır, vətənə, millətə məhəbbəti tərənnüm edirlər.

Gənc nəslin təlim-tərbiyəsi məsələsi Cəfər Bünyadzadə yaradıcılığında mühüm yer tutur. Müəllif müxtəlif janrlarda qələmə aldığı əsərlərində mədəniyyəti, elm və maarifi təbliğ edir, cəhəlatə, nadanlığa qarşı çıxaraq səbəb olduqları fəlakətləri əks etdirir. “Çünki o, 1909-cu ildə “Nəşri-maarif” cəmiyyətinin “Darülmüəllimin seminariyasını bitirmiş və həmin cəmiyyətin məktəblərində “İbtidai məktəb müəllimi” dərəcəsi ilə dərs demişdir. Həmin illərin mətbuat səhifələrində onun “Məktəb uşaqları üçün” başlığı altında silsilə yazılarına rast gəlirik”[7].

Cəfər Bünyadzadənin bir sıra əsərləri yeni tipli məktəblərin uşaqların maariflənməsindəki önəmini əks etdirir. “1910-cu ildə nəşrə başlayan “Səda” mətbəəsi elə həmin il “Səda” məktəbinin müəllimi Cəfər Bünyadzadənin sadə dillə qələmə aldığı, uşaqlar üçün nəzərdə tutulan “Mən məktəb istəyirəm” kitabını çapdan buraxdı”[8, 109]. Onun “Mən məktəb istəyirəm” kitabında yer alan eyniadlı əxlaqi-didaktik əsəri bu qəbildəndir. Əsərdə kəndli ailəsinə mənsub olan bir uşağın təhsilə olan marağı, qarşılaşdığı çətinliklər, problemlər öz əksini tapır. Əsərin qəhrəmanlarından olan Şaban kişi kəndin mal-qarasını otarmaqla məşğuldur. Onun oğlu Əhməd də bu işdə atasına kömək edir. Bir gün atası ilə birlikdə otlaq sahəsindən qayıdan Əhməd məktəb uşaqları ilə qarşılaşır, bu görüş onun təhsil haqqında fikirlərini alt-üst edir. O, məktəbli uşaqlara deyir: “Səhərdən axşama kimi hər nə özüm bilirəm, istəyirəm, onu eləyirəm. Nə müəllimdən qorxuram, nə də özgəsindən. Amma siz səhərdən axşamacan məktəbə gedirsiniz. Sizi müəllim döyür!”[9, 4]. Müəllif bu sətirlərlə köhnə məktəblərdə olan təhsil-tərbiyə prosesinin yarıtmazlığını göstərir. O, yeni üsulla idarə olunan məktəbləri isə uşaqların dili ilə belə təsvir edir: “Uşaqlar isə ona cavabında: “Əhməd, məgər bizi məktəbdə döyürlər, vururlar? Müəllimimiz bizi nə döyür, nə də vurur! Bizə yaxşı-yaxşı dərs verir, yazı yazırıq. Cürəbəcürə nağıllar bizim üçün danışır, axırda da bizi buraxır! Evimizə gəlirik. Yeyib-içib dərsimizi öyrənməyə məşğul oluruq, sabahı yenə belə. Yuxudan duran kimi əl-üzümüzü yuyandan sonra məktəb paltarımızı geyib məktəbə gedirik”[9, 4].

Əhməd də yoldaşları kimi məktəbə getmək istəyir, lakin atası ona maddi vəziyyətlərinin buna imkan vermədiyini söyləyir. Əhmədin ısrarlı təkidindən sonra Şaban kişi kəndin varlı şəxslərinə müraciət edir, kömək istəyir. Varlılardan müsbət cavab ala bilməyən ata çarəsiz qalır. Əhməd gündüzlər oxuyub, axşamlar isə dolanışıqları üçün

işləyərək pul qazanmaq qərarına gəlir. O, bu minvalla məktəbə başlayır, dərslərində uğur qazanır. Cəfər Bünyadzadə əsərdə varlı təbəqənin elm, maarif və mədəniyyətə biganə münasibətini, onların vətən təəssübündən uzaq olduqlarını göstərir. Eyni zamanda, tam olaraq ümidini kəsmir, gələcəyə nikbin nəzərlərlə baxır. Xalqın ziyalıları vətən övladının təhsili, sədəti üçün xeyirxah təşəbbüs irəli sürürlər, Əhmədin müəllimləri birləşərək onun oxumasına maddi dəstək olur.

Təhsilini başa vuran Əhməd həkimlik peşəsinə yiyələnir: “Əhməd atasını çağıtıdırıb dedi ki, ata, yadımdadırmı? Bir vaxt var idi ki, mən məktəb adını çəkəndə sən mənə döydün. Axırda razı oldunsa da, kömək edən olmadı... Amma indi gəl, anamı da gətir! Nə qədər ki, canım sağdı sizə xidmət etməyə hazırım. Çünki mənim zəhmətimi çox çəkmişiniz! Və bu iki ev-eşik də sizin yatacaq yeriniz, rahatca yeyib, yatın”[9, 10]. “Mən məktəb istəyirəm”ə daxil olan “Özünə rəva görmədiyən zülmü qeyrisinə də rəva görmə”, “Keçi və ayna”, “Aşiyən” adlı kiçik didaktik hekayələr azyaşlıları məktəbə, təhsilə yönəltmək, əxlaqi cəhətdən tərbiyə etmək, savadsızlığı qarşı mübarizə aparmaq məqsədilə qələmə alınmışdır.

Cəfər Bünyadzadənin yaradıcılığında müxtəlif mövzularda yazılmış əsərlərə rast gəlinir. Satirik şeirlərində cəmiyyətin qüsurlarını göstərən Cəfər Bünyadzadə “İgid oğul və yaxud vətən məhəbbəti”ndə isə vətənin mərd oğullarının obrazını yaradır. Bu kitabça 1912-ci ildə Haşım bəy Vəzirovun “Səda” mətbəəsində çap olunmuşdur.

“İgid oğul və yaxud vətən məhəbbəti” kitabçasının əvvəlində müəllif əsəri qələmə almasının səbəbini belə izah edir: “Cümə günü idi. Odamda əyləşib məktəbdə çocuqlara yazdırdığım yazıların təshihinə məşğul idim. Bu halda gözüm divardan asılan xəritələrə sataşdı. Xəritələrin o tərəf, bu tərəfinə baxmağa başladım. Xəyalımda bu mənzərə təşkil olundu. Xəyalımda mütəşəkkil mənzərəni xəyali bir səyahət ilə yazdım. Belə bir “xəyali səyahət” ümumən xüsusən məktəb çocuqlarına fayda verə biləcəyini nəzərə alıb təb etdirdim. Ümid edirəm ki, mənim kimi bir acizin qələmindən buraxılan nəqsdən əffi-nəzər etsinlər”[10, 2]. Təsadüfi deyil ki, müəllif əsərin giriş hissəsində verdiyi təbiət təsviri ilə vətənin taleyi arasında oxşarlıq, bağlılıq yaradır: “Könül açıcı bir mənzərə yox idi ki, ürəyim bir az sakit ola. Gah əyləşirdim, gah da dururdum. Başımın üstündə qara buludları gördükdə gözümü örtürdüm, yenə ürəyim darıxaraq gözlərimi açırdım”[10, 3]. Ürəyi vətən dərdi ilə dağlanmış qəhrəman ata-anasının təkidinə baxmayaraq doğma yurdun xilasını naminə bir çarə tapmaq üçün yola düşür. O, səfər boyu müxtəlif hadisələrlə qarşılaşır.

Cəfər Bünyadzadə əsərdə maraqlı bir yol izləmişdir. O, qəhrəmanını müxtəlif situasiyalara salaraq vətən dərdlərini izhar edir. Müəllif mənsub olduğu xalqın digər xalqlardan geri qalma səbəblərini qəhrəmanın yuxusu ilə oxucuya təqdim edir. Qarşılaşdığı çətinliklərdən yorularaq yuxuya gedən qəhrəman yuxuda digər millətlərin əlində olan “insaniyyət məclisin məramnaməsini” oxuyur və başa düşür ki, bu “məramnamə” neçə əsr bundan əvvəl onun mənsub olduğu xalqın əlinə düşübür”. Lakin ədnaların ucbatından “məramnamənin” əsl mahiyyəti başqa istiqamətlərə yolzulmuş, ondan yalnız öz mənafeələrinə görə istifadə etmişlər. Əlbəttə ki, bir millətin var olma və varlığını sürdürmək üçün ən vacib amillərdən olan elm və maarifi yox etmək bu qaragüruhçuların ümdə vəzifəsi olmuşdur. Qəhrəman bunu ürək yangısı ilə dilə gətirir: “Bu məclisi təşkil edənlər bizlər olmalıyıq, nə etməli ədnalar sədd çəkiblər. Dad! Dad! Olsun onların əlindən! Onlar isə mənə uca avaz ilə “məktəb açın, elm oxuyun!” deyə cavab verdilər. Mən məktəblərin adını eşitcək gözlərimdən bir-iki damla yaş düşdü. Ah! Dad! Yenə dad olsun onların əlindən! Qoymayırlar”[10, 9].

Cəfər Bünyadzadə əsərdə vətənə məhəbbəti bir tərəfdən elm və maarifin yayılması, digər tərəfdən doğma torpağı naminə öz canlarından keçən igidlərin sədəqəti ilə izhar edir. Oğlunun məzarı üstündə göz yaş tökən qoca ananın fəryadı insan qəlbini dağlamaqla

yanaşı ona qürur hissi verir: “İgid oğlum! Qeyrətli oğlum! Namuslu oğlum! Sürüm sənə halaldır. Kaş bir neçə də sən qeyrətdə, sən namusda oğlum ola idi. Doğrudur, səni Allah yaratmışdı, vətəninə də böyümüsən, sənə pərvəriş verən vətənidir. Vətən neməti ilə həddi-kamala yetişdin, xələf oğlum, mərd-mərdanə vətən yolunda şəhid oldun. ... Razi olmadın ki, bu müqəddəs əcdadımızın mədfəni əğyar əlinə düşsün. Canını vətən və millət yolunda top-tüfənglərə verdin! Top-tüfəng ağzından hasil olan parça-parça kəmiklərini əcdadının kəmiklərinə qatdıq! İgid oğlum! Xələf oğlum! Rahat ol! Sənin kimi oğuldan bir mən deyil, vətənin hər bir daş-kəsəyi də razıdır”[10, 11].

Əsər müsbət sonluqla, torpağını canı bahasına qoruyan vətən övladlarının qələbəsi ilə bitir. Cəfər Bünyadzadə maraqlı bənzətmə yaradır, uca dağ zirvəsi ilə qəhrəman əsgərlərin rəşadət və hünərini bərabərləşdirir: “Yox! Yox! Mən düşmənin təcavüzünə davam edə bilmərəm! Niyə sağ qalmışam? Bu uca dağı mən çox-çoxdan tanıyıram. Bizim ata-babalarımızdan qalıb. Razi olmaram ki, əcnəbilər (malik olduq) deyə şadyanalıq havası çalıb rahat dursunlar! Bu halda uca bayraqlar gördüm. Fikir verərək bayraqları igid əsgərlərimizin əlində gördüm. Şadlığımızdan bihuş olub yerə dəydim, huşdan ayılıb dağı görə bilmədim. Bu uca olan dağ əsgərlər ilə əhatə olunmuş. Sağ olun, öz vəzifənizi bu gün layiqincə ifa etdiniz! Düşmənin qabağında hərəniz bir şir kimi dayandınız, vətəni bələdan mühafizə etdiniz! Vətən sizdən artıqlarca razıdır”[10, 21].

Nəticə. Doğma yurdunun taleyini düşünən Cəfər Bünyadzadə əsərdə qara qüvvələrin xəyanəti, şəxsi mənafeləri naminə cəhalət və nadanlığı yaymaları müqabilində xalqın qəhrəman övladlarının mübarizəsini göstərir. Əsərin sujet xəttindən görüldüyü kimi, müəllif vətənin, millətin dərđini ürək ağrısı ilə qələmə alır, lakin qəhrəman xalqının mübarizə əzminə, xoşbəxt gələcəyinə böyük ümidi bəsləyir.

Ədəbiyyat:

- 1.“Mollanəsrəddinçi” şairlər /tərt. ed.: Zamanov A., Əliyev K. B.:Yazıçı, 1986, 512 s.
2. Dağarcıq. Sahib və naşir: Bünyadzadə Cəfər. (İkinci təbi). B.: Orucov qardaşlarının elektrik mətbəəsi, 1917, 56 s.
3. Deyilən söz yadigardır /toplayan: Cəfər Rəmzi; nəşrə haz., ön söz.müəl.: Sona Xəyal. B.: Ecoprint, 2019, 692 s.
4. Mırhəsən Münsif. “Tuti”namə /nəşrə haz., ön söz. müəl.: Sona Xəyal. B.: Ecoprint, 2019, 128 s.
5. Məmmədov M. M.Ə.Sabir və Azərbaycan demokratik mətbuatı. B.: Elm, 1974, 213 s.
6. Kəşkül və yaxud nəğmələr məcmuəsi (nəğmə və şikəstə). Sahib və naşir: Bünyadzadə Cəfər. (İkinci çap). Səda, 1914, 32 s.
7. Sadıqov R. Cəfər Bünyadzadə və onun “Məhəbbət uğrunda siyasət” romanı // Kredo. – 2018. - 24 may.
8. Aşırılı A. Azərbaycan mətbuatı tarixi (1875-1920). B.: Elm və Təhsil, 2009, 296 s.
9. Bünyadzadə C. Mən məktəb istəyirəm. B.: Səda,1910, 19 s.
10. Bünyadzadə C. İgid oğul və yaxud vətən məhəbbəti. B.: Səda, 1912, 24 s.

Aytən Кулиева

ВЗГЛЯД НА ТВОРЧЕСТВО ДЖАФАРА БУНЬЯДЗАДЕ

Резюме

Джафар Буньядзаде – один из писателей, занявших особое место в истории азербайджанской литературы и печати XX века. В Институте рукописей имени Мухаммеда Физули НАНА хранятся буклеты, напечатанные на старом алфавите, автором которых является Дж.Буньядзаде. В буклетах есть также отрывки из стихов других выдающихся поэтов. В статье рассматриваются произведения, вошедшие в эти буклеты.

Ключевые слова: *Джафар Буньядзаде, история литературы, печать, сатира*

Aytən Guliyeva

A LOOK AT JAFAR BUNYADZADEH CREATIVITY

Summary

Jafar Bunyadzadeh is one of the writers who occupied a special place in the history of the Azerbaijani literature and press of the 20 th century. In the Institute of Manuscripts named after Mahammad Fuzuli of ANAS are preserved leaflets printed in the old alphabet which belonged to J.Bunyadzadeh. These leaflets contain both works written by Jafar Bunyadzadeh and selected poems of other prominent poets. The article researches the works included in the leaflets.

Key words: *Jafar Bunyadzadeh, history of the Azerbaijani literature, the press, satire*

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 15.09.2022

Çapa qəbul olunma tarixi: 14.10.2022

*Filologiya elmləri doktoru Nailə Səmədova.tərəfindən
çapa tövsiyə olunmuşdur.*